

A decorative frame with a skull at the top center and a skull with crossed bones at the bottom center. Two skeletons holding spears stand on either side of the frame.

Herbert Dž. Vels

OTVORENA KNJIGA

Preveo sa engleskog
Mirko Bižić

OTVORENA KNJIGA
BEOGRAD 2020.

A decorative border surrounds the page, featuring black silhouettes of roses and skulls on a white background. The roses are scattered throughout, while skulls are positioned at the top corners and bottom corners.

Naslov originala:
Herbert George Wells
THE TIME MACHINE

Prevod:
Mirko Bižić

Translation Copyright © za ovo izdanje Otvorena knjiga

HERBERT DŽ. VELS

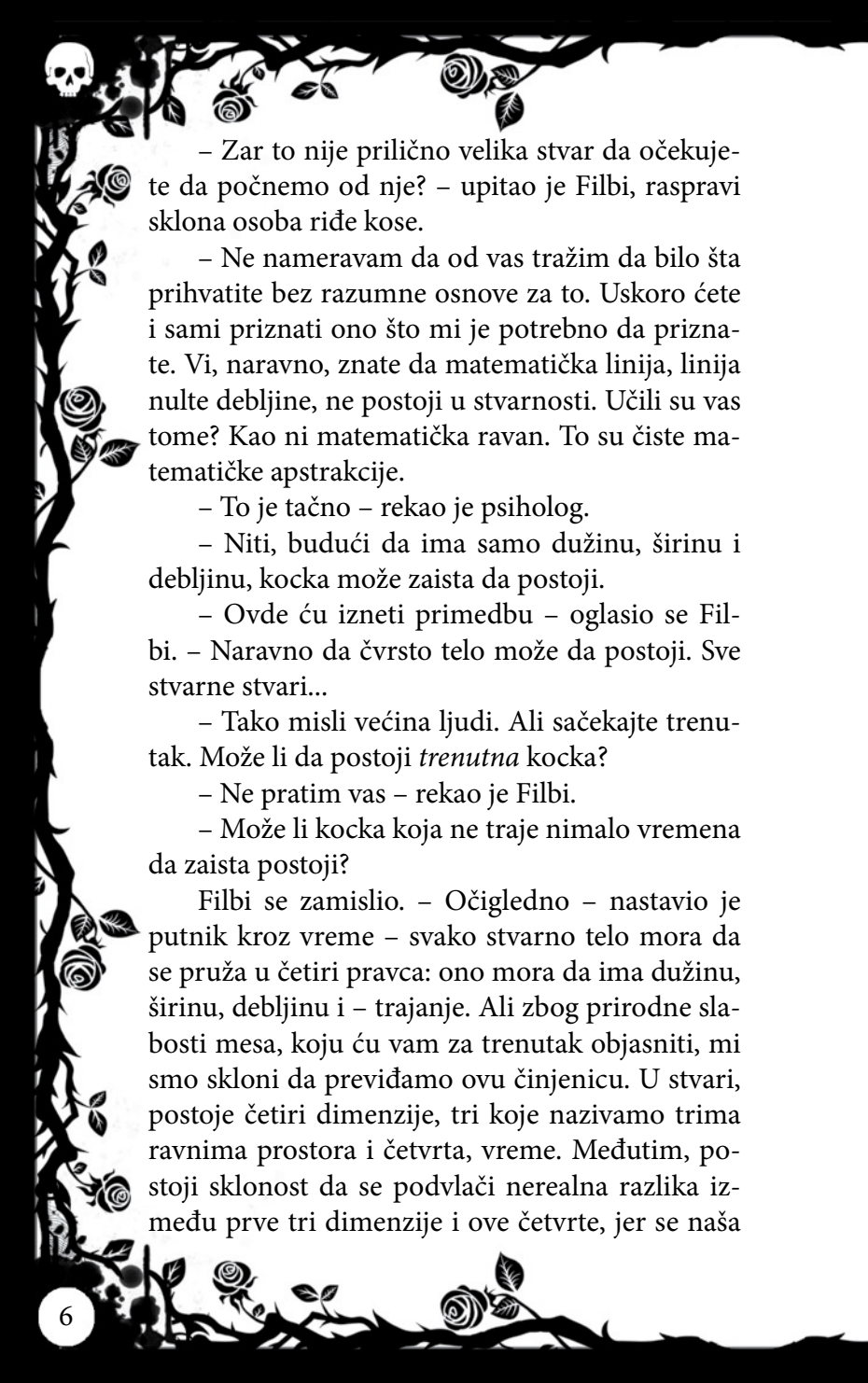
A decorative border surrounds the page, featuring black silhouettes of rose branches with leaves and flowers. A skull is visible in the upper right corner of the border.

I

Uvod

Putnik kroz vreme (jer tako će biti najzgodnije da ga oslovljavamo) nam je obrazlagao za nas nejasnu temu. Njegove svetlozelene oči blistale su i svetlucale, a njegovo obično bledo lice bilo je porumenelo i uzbuđeno. Vatra je jarko gorela, a blago zračenje užarenih svetiljki u obliku srebrnih ljiljana sevalo je na mehurićima koji su se kovitali u našim čašama. Naše stolice, koje je on sam patentirao, više su nas grlile i milovale nego što su pokorno trpele da sedimo na njima, i osećala se ona raskošna atmosfera posle večere, kada misli ljupko proleću oslobođene stega preciznosti. A on je to ovako izrazio – naglašavajući zaključke podizanjem tankog kažiprsta – dok smo sedeli i lenjo se divili njegovoj revnosti po pitanju ovog novog paradoksa (za šta smo to smatrali) i plodnosti njegovog uma.

– Morate pažljivo da me pratite. Moraću da se usprotivim jednoj ili dvema idejama koje su skoro sveopšte prihvaćene. Na primer, geometrija kojoj vas uče u školi zasnovana je na pogrešnoj koncepciji.

– Zar to nije prilično velika stvar da očekujete da počnemo od nje? – upitao je Filbi, raspravi skloni osoba riđe kose.

– Ne nameravam da od vas tražim da bilo šta prihvatite bez razumne osnove za to. Uskoro ćete i sami priznati ono što mi je potrebno da priznate. Vi, naravno, znate da matematička linija, linija nulte debljine, ne postoji u stvarnosti. Učili su vas tome? Kao ni matematička ravan. To su čiste matematičke apstrakcije.

– To je tačno – rekao je psiholog.

– Niti, budući da ima samo dužinu, širinu i debljinu, kocka može zaista da postoji.

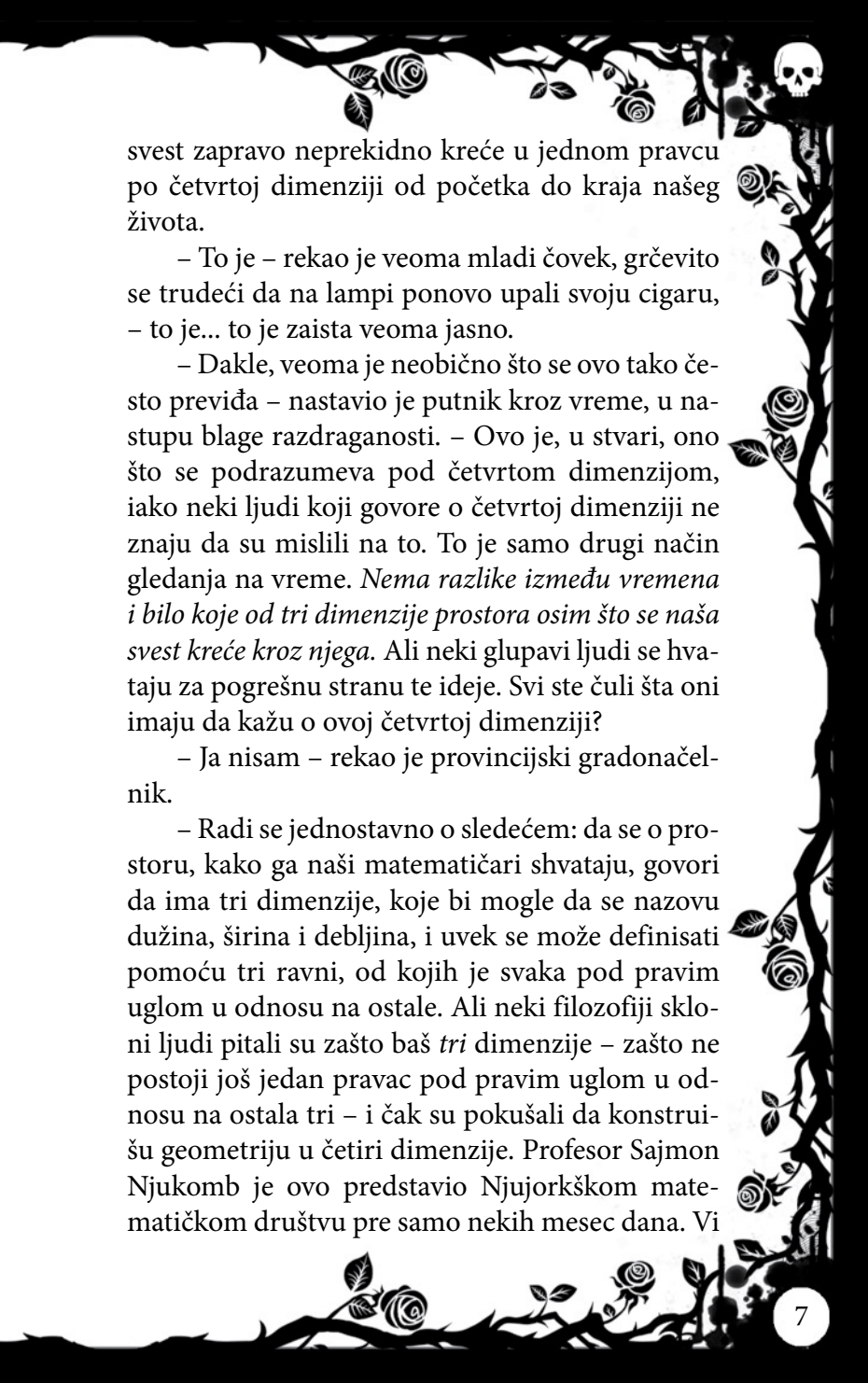
– Ovde ću izneti primedbu – oglasio se Filbi. – Naravno da čvrsto telo može da postoji. Sve stvarne stvari...

– Tako misli većina ljudi. Ali sačekajte trenutak. Može li da postoji *trenutna* kocka?

– Ne pratim vas – rekao je Filbi.

– Može li kocka koja ne traje nimalo vremena da zaista postoji?

Filbi se zamislio. – Očigledno – nastavio je putnik kroz vreme – svako stvarno telo mora da se pruža u četiri pravca: ono mora da ima dužinu, širinu, debljinu i – trajanje. Ali zbog prirodne slabosti mesa, koju ću vam za trenutak objasniti, mi smo skloni da previđamo ovu činjenicu. U stvari, postoje četiri dimenzije, tri koje nazivamo trima ravnima prostora i četvrta, vreme. Međutim, postoji sklonost da se podvlači nerealna razlika između prve tri dimenzije i ove četvrte, jer se naša

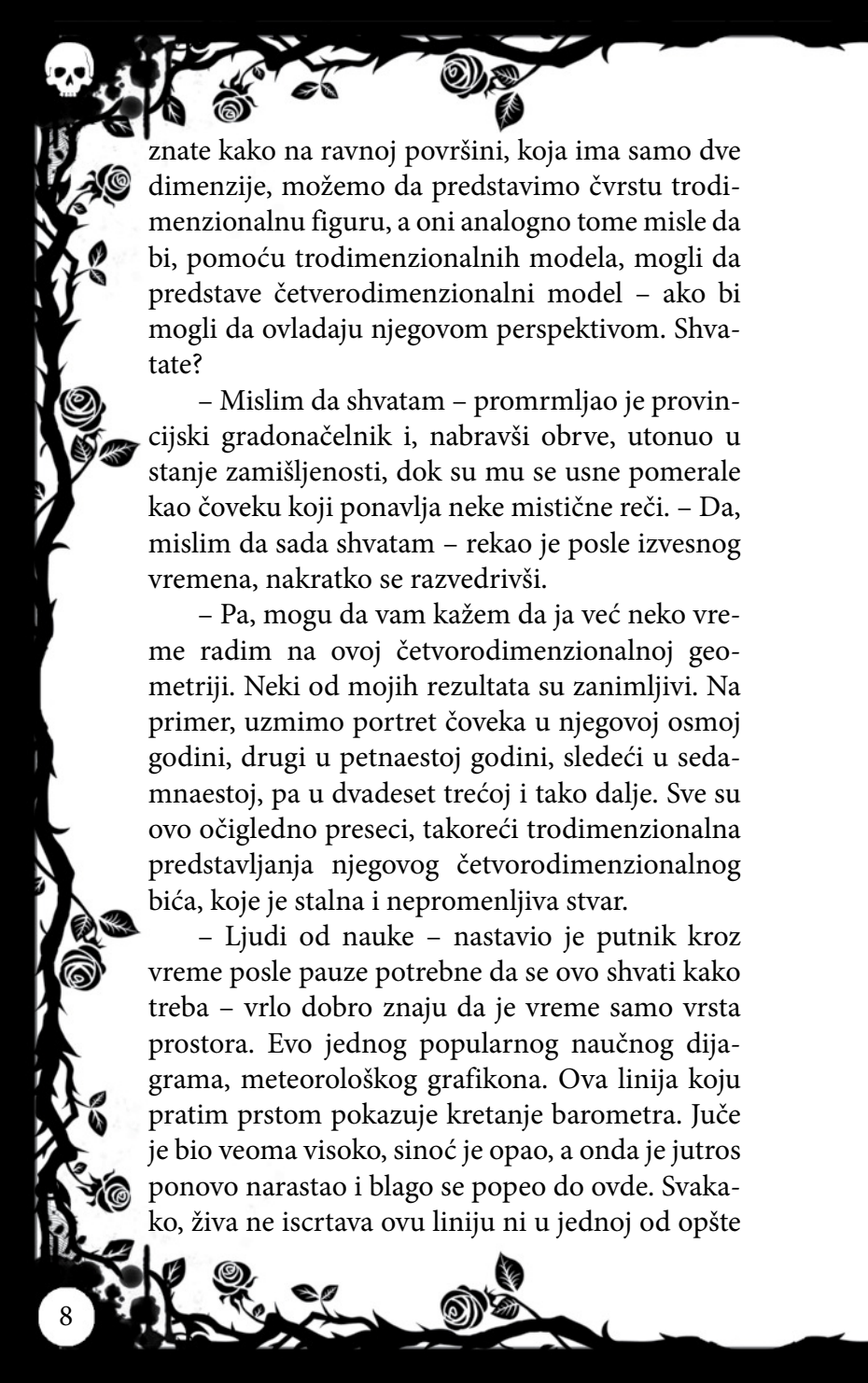
svest zapravo neprekidno kreće u jednom pravcu po četvrtoj dimenziji od početka do kraja našeg života.

– To je – rekao je veoma mladi čovek, grčevito se trudeći da na lampi ponovo upali svoju cigaru, – to je... to je zaista veoma jasno.

– Dakle, veoma je neobično što se ovo tako često previđa – nastavio je putnik kroz vreme, u nastupu blage razdraganosti. – Ovo je, u stvari, ono što se podrazumeva pod četvrtom dimenzijom, iako neki ljudi koji govore o četvrtoj dimenziji ne znaju da su mislili na to. To je samo drugi način gledanja na vreme. *Nema razlike između vremena i bilo koje od tri dimenzije prostora osim što se naša svest kreće kroz njega.* Ali neki glupavi ljudi se hvataju za pogrešnu stranu te ideje. Svi ste čuli šta oni imaju da kažu o ovoj četvrtoj dimenziji?

– Ja nisam – rekao je provincijski gradonačelnik.

– Radi se jednostavno o sledećem: da se o prostoru, kako ga naši matematičari shvataju, govori da ima tri dimenzije, koje bi mogle da se nazovu dužina, širina i debljina, i uvek se može definisati pomoću tri ravni, od kojih je svaka pod pravim uglom u odnosu na ostale. Ali neki filozofiji skloni ljudi pitali su zašto baš *tri* dimenzije – zašto ne postoji još jedan pravac pod pravim uglom u odnosu na ostala tri – i čak su pokušali da konstruišu geometriju u četiri dimenzije. Profesor Sajmon Njukomb je ovo predstavio Njujorkškom matematičkom društvu pre samo nekih mesec dana. Vi

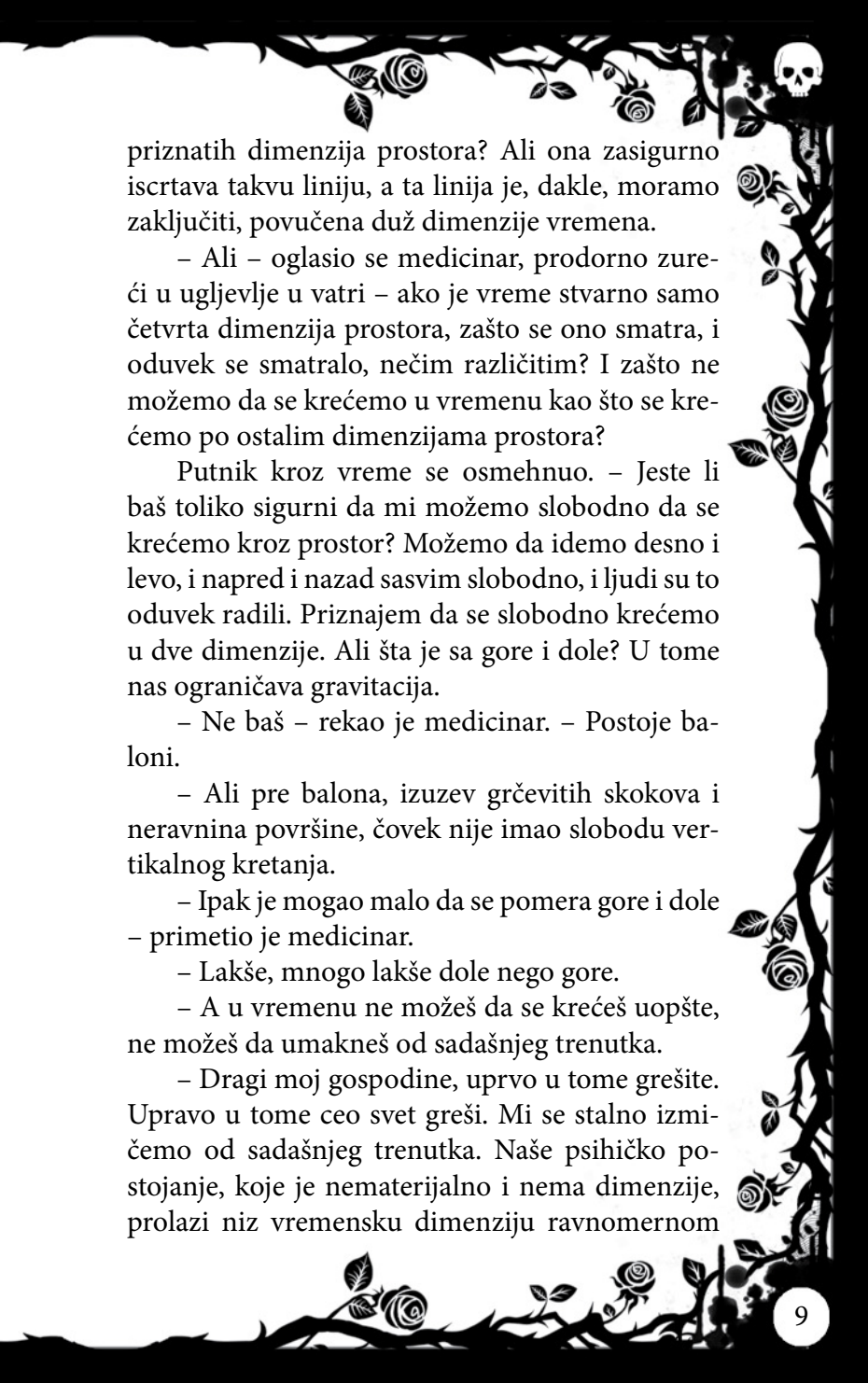
A decorative border runs along the top and left sides of the page. It features a black silhouette of a thorny branch with several roses and leaves. In the upper left corner, a human skull is integrated into the design, appearing to be part of the branch's structure.

znate kako na ravnoj površini, koja ima samo dve dimenzije, možemo da predstavimo čvrstu trodimenzionalnu figuru, a oni analogno tome misle da bi, pomoću trodimenzionalnih modela, mogli da predstave četverodimenzionalni model – ako bi mogli da ovladaju njegovom perspektivom. Shvatate?

– Mislim da shvatam – promrmljao je provincijski gradonačelnik i, nabravši obrve, utonuo u stanje zamišljenosti, dok su mu se usne pomerale kao čoveku koji ponavlja neke mistične reči. – Da, mislim da sada shvatam – rekao je posle izvesnog vremena, nakratko se razvedrivši.

– Pa, mogu da vam kažem da ja već neko vreme radim na ovoj četvorodimenzionalnoj geometriji. Neki od mojih rezultata su zanimljivi. Na primer, uzmimo portret čoveka u njegovoj osmoj godini, drugi u petnaestoj godini, sledeći u sedamnaestoj, pa u dvadeset trećoj i tako dalje. Sve su ovo očigledno preseci, takoreći trodimenzionalna predstavljanja njegovog četvorodimenzionalnog bića, koje je stalna i nepromenljiva stvar.

– Ljudi od nauke – nastavio je putnik kroz vreme posle pauze potrebne da se ovo shvati kako treba – vrlo dobro znaju da je vreme samo vrsta prostora. Evo jednog popularnog naučnog dijagrama, meteorološkog grafikona. Ova linija koju pratim prstom pokazuje kretanje barometra. Juče je bio veoma visoko, sinoć je opao, a onda je jutros ponovo narastao i blago se popeo do ovde. Svakaako, živa ne iscertava ovu liniju ni u jednoj od opšte

priznatih dimenzija prostora? Ali ona zasigurno iscrtava takvu liniju, a ta linija je, dakle, moramo zaključiti, povučena duž dimenzije vremena.

– Ali – oglasio se medicinar, prodorno zureći u ugljevlje u vatri – ako je vreme stvarno samo četvrta dimenzija prostora, zašto se ono smatra, i oduvek se smatralo, nečim različitim? I zašto ne možemo da se krećemo u vremenu kao što se krećemo po ostalim dimenzijama prostora?

Putnik kroz vreme se osmehnuo. – Jeste li baš toliko sigurni da mi možemo slobodno da se krećemo kroz prostor? Možemo da idemo desno i levo, i napred i nazad sasvim slobodno, i ljudi su to oduvek radili. Priznajem da se slobodno krećemo u dve dimenzije. Ali šta je sa gore i dole? U tome nas ograničava gravitacija.

– Ne baš – rekao je medicinar. – Postoje baloni.

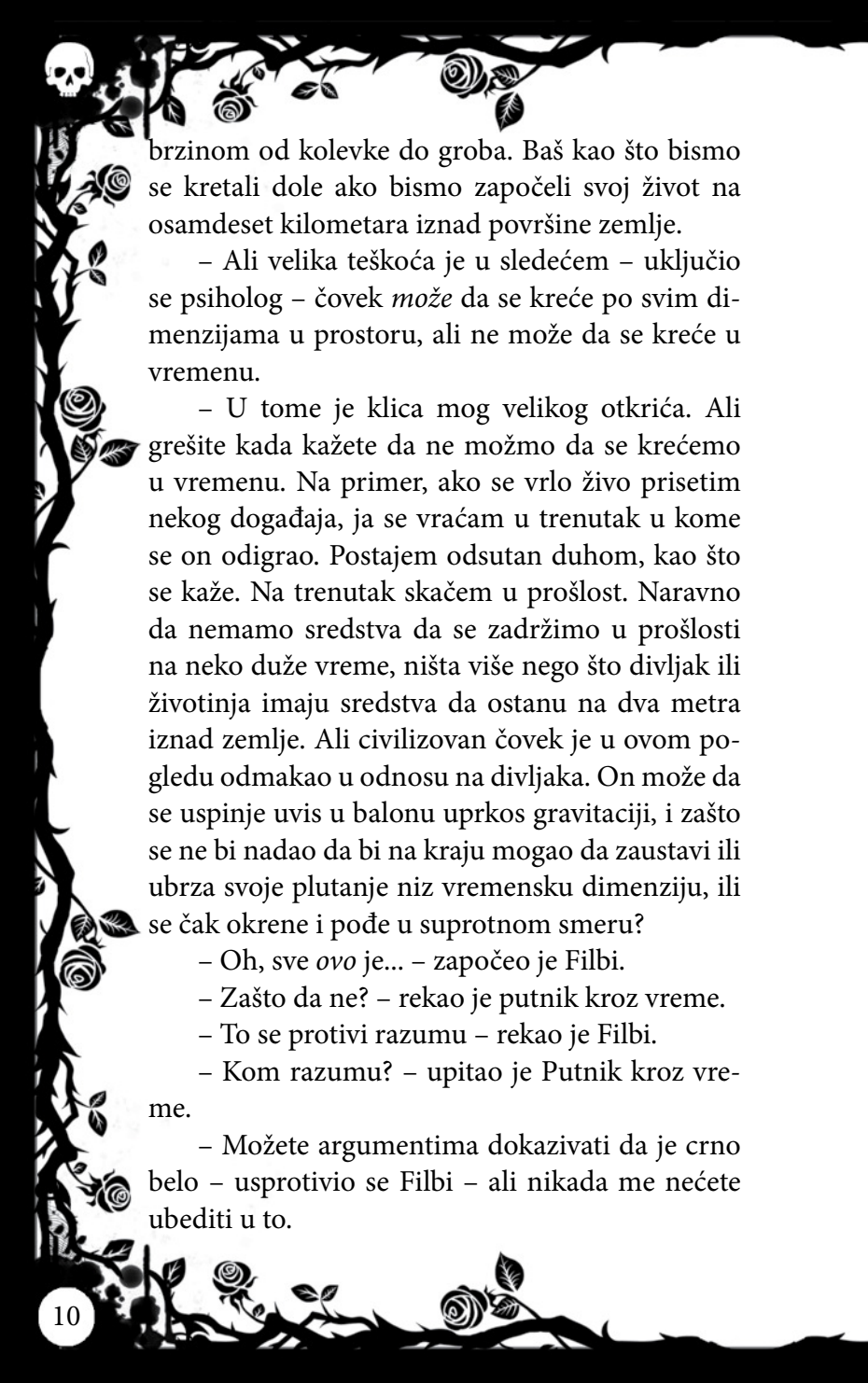
– Ali pre balona, izuzev grčevitih skokova i neravnina površine, čovek nije imao slobodu vertikalnog kretanja.

– Ipak je mogao malo da se pomera gore i dole – primetio je medicinar.

– Lakše, mnogo lakše dole nego gore.

– A u vremenu ne možeš da se krećeš uopšte, ne možeš da umakneš od sadašnjeg trenutka.

– Dragi moj gospodine, upravo u tome grešite. Upravo u tome ceo svet greši. Mi se stalno izmičemo od sadašnjeg trenutka. Naše psihičko postojanje, koje je nematerijalno i nema dimenzije, prolazi niz vremensku dimenziju ravnomernom

brzinom od kolevke do groba. Baš kao što bismo se kretali dole ako bismo započeli svoj život na osamdeset kilometara iznad površine zemlje.

– Ali velika teškoća je u sledećem – uključio se psiholog – čovek *može* da se kreće po svim dimenzijama u prostoru, ali ne može da se kreće u vremenu.

– U tome je klica mog velikog otkrića. Ali grešite kada kažete da ne možmo da se krećemo u vremenu. Na primer, ako se vrlo živo prisetim nekog događaja, ja se vraćam u trenutak u kome se on odigrao. Postajem odsutan duhom, kao što se kaže. Na trenutak skačem u prošlost. Naravno da nemamo sredstva da se zadržimo u prošlosti na neko duže vreme, ništa više nego što divljak ili životinja imaju sredstva da ostanu na dva metra iznad zemlje. Ali civilizovan čovek je u ovom pogledu odmakao u odnosu na divljaka. On može da se uspinje uvis u balonu uprkos gravitaciji, i zašto se ne bi nadao da bi na kraju mogao da zaustavi ili ubrza svoje plutanje niz vremensku dimenziju, ili se čak okrene i pođe u suprotnom smeru?

– Oh, sve *ovo* je... – započeo je Filbi.

– Zašto da ne? – rekao je putnik kroz vreme.

– To se protivi razumu – rekao je Filbi.

– Kom razumu? – upitao je Putnik kroz vreme.

– Možete argumentima dokazivati da je crno belo – usprotivio se Filbi – ali nikada me nećete ubediti u to.